

Recesijas problēmu risināšana: ar nodarbinātību saistītās valsts iniciatīvas Eiropas Savienības dalībvalstīs un Norvēģijā

Kopsavilkums

Ievads

Eiropas tautsaimniecību ir skārusi ekonomikas lejupslīdes problēma; šo lejupslīdi visā pasaulē uzskata par dziļāko un teritoriāli plašāko recesiju kopš Otrā pasaules kara beigām. Atbildot uz to, Eiropas Savienība un atsevišķas dalībvalstis ir ieviesušas un/vai pielāgojušas dažādus valsts atbalsta instrumentus, lai atbalstītu ekonomiku un darba tirgu.

Šajā ziņojumā, ko ir sagatavojusi Eiropas Pārstrukturēšanas uzraudzības iestāde (*European Restructuring Monitor*, ERM), ir sniegts sistemātisks pārskats par valsts iniciatīvām, kas paredzētas pašreizējās recesijas problēmu risināšanai un 2009. gada aprīlī un maijā ir īstenotas vai tiek plānotas ES dalībvalstīs un Norvēģijā. Ziņojuma pamatā ir dati, ko ir sniedzis korespondentu tīkls, un pašu pētījumi. Izvērtēti ir tikai tie atbalsta instrumenti, kas paredzēti nodarbinātības saglabāšanai vai paplašināšanai un/vai atbalsta sniegšanai darbaspēkam, nodrošinot darbiniekiem ienākumus. Ziņojuma mērķis ir izcelt dažādas metodes, ko izmanto dalībvalstis un Norvēģija, nevis sniegt izsmeļošu visu īstenoto iniciatīvu sarakstu.

Politikas pamatojums

Eiropas Komisija 2008. gada novembrī publicēja Eiropas Ekonomikas atveseļošanas plānu (**European Economic Recovery Plan**), kura mērķis bija noteikt, kā „ar izlēmīgu un koordinētu rīcību var pretdarboties ekonomikas krīzei”. Iepazīstinot ar šo plānu, Eiropas Komisijas priekšsēdētājs *José Manuel Barroso* rakstīja, ka ir gandarīts, ka „valstu valdības, strādājot, lai uzlabotu savu valstu situāciju, gūst iedvesmu no vispārējiem principiem, kas saskaņoti visas Eiropas rīcībai”. ERM analīzē ir izvērtēti gan daudzveidīgie pasākumi, ko veic ES dalībvalstis, gan atklātās kopīgās tendences.

Lielākā daļa dalībvalstu ir izstrādājušas daudzveidīgas „pretkrīzes paketes”, lai vērstos pret pašreizējo recesiju,

un šīs paketes veido dažādi atbalsta instrumenti un fondi, kas risina šābrīža situācijai raksturīgās saimnieciskās, finanšu, nodarbinātības un sociālās problēmas. Tomēr uzņēmumu un fizisko personu atbalstam saimnieciskās lejupslīdes laikā Eiropā izmanto dažādas praktiskās metodes. Atšķirīgi tiek uzsvērti konkrēti atbalsta instrumenti un mērķa grupas, tādēļ ar vienu un to pašu rīcības veidu saistīto konkrēto pasākumu izpausmes var atšķirties.

Kaut arī ir vispāratzīts, ka sociālajam dialogam ir būtiska nozīme taisnīgu un iesaistošu spēles noteikumu nodrošināšanā recesijas laikā, Eiropai ir raksturīga atšķirīga sociālo partneru iesaistīšanas pakāpe attiecībā uz recesijas pasākumu izstrādi un ieviešanu, un tā ir atkarīga no līmeņa un pakāpes, kādā sociālie partneri iesaistās politikas veidošanā.

Svarīgākie konstatējumi

Ar nodarbinātību saistītie atbalsta instrumenti, kas paredzēti recesijas problēmu risināšanai dalībvalstīs un Norvēģijā, ne tikai palīdz novērst masveida atlaišanu no darba, bet arī samazina uzņēmumu izmaksas, kas radušās saistībā ar atlaišanu no darba un pieņemšanu darbā vai atkārtotu pieņemšanu darbā. Tādā veidā tie vienlaikus atvieglo situāciju darba tirgū un mazina krīzes sociālo ietekmi uz darbaspēku, sekmē pārmaiņas uzņēmumu līmenī un attīsta vidēja termiņa vai ilgtermiņa perspektīvu, tostarp investīcijas cilvēkkapitālā un uzņēmumiem raksturīgo prasmju saglabāšanu.

- „profilaktiski” pasākumi nodarbinātības saglabāšanai, kuru mērķis ir saglabāt darbavietas, piemēram, atbalstot uzņēmumus vai sniedzot ienākumu atbalstu darbiniekiem, kuri piekrituši algas samazinājumam, lai saglabātu darbavietas;

- pasākumi darbavietu radīšanai, izmantojot instrumentus, kas veicina pāreju no bezdarba uz nodarbinātību – ar uzsvāru uz konkrēto darba meklētāju;
- iniciatīvas fizisko personu finansiālam atbalstam štatu samazināšanas gadījumā; tās atbilst ienākumu atbalsta kategorijai, kas paredzēts bezdarbniekiem un tiem, kuri ir izstumti no darba tirgus.

Pasākumu piemēri, kas attiecas uz nodarbinātības saglabāšanu, ir atbalsts darbam uz laiku vai pagaidu atlaišanai no darba, palīdzība personāla mācībām vai ar algu nesaistīto darbaspēka izmaksu samazināšana vai atlikšana. Šajā kategorijā ietilpst arī tiešais un netiešais atbalsts uzņēmumiem. Vairākas dalībvalstis ir pielāgojušas vai ieviesušas iniciatīvas par darbu uz laiku vai pagaidu atlaišanu no darba, un parasti tas notiek, zināmā mērā iesaistot sociālos partnerus. Lielākā daļa šo instrumentu attiecas uz visām saimnieciskās darbības jomām, bet daži pasākumi ir vērsti uz mazaizsargātākām nozarēm. Atšķiras arī to darbinieku kategorijas, kuri ir tiesīgi saņemt finansiālu atbalstu saistībā ar darbu uz laiku, un dažkārt starp tām tiek iekļautas arī pagaidu vai pusslodzes darbinieku kategorijas. Palīdzība naudā var risināt algu izmaksu un/vai sociālā nodrošinājuma problēmas. Papildus citiem noteikumiem par mācībām dažas valstis apvieno pasākumus mācību jomā ar atbalstu darbam uz laiku, lai veicinātu darbinieku nodarbināšanu. Tomēr iespējams, ka minētās mācības ir pārāk īsas, tādēļ to efektivitāte var nebūt pietiekama. Turklāt darba devējam var nebūt skaidrs, kādu pievienoto vērtību dod ieguldījumi prasmju attīstībā, ja nav skaidri zināms, vai un cik ilgi attiecīgie darbinieki pie viņa strādās.

Pasākumi darbavietu radīšanai ietver darbā pieņemšanas darbības, uzņēmumu stimulēšanu nodarbināt papildu darbiniekus, mācības, mobilitātes stipendijas un atbalstu pašnodarbinātībai. Darbā pieņemšana nozīmē aktīvu brīvo darbavietu meklēšanu un to aizpildīšanu ar piemērotiem kandidātiem, sniedzot konsultācijas darba meklētājiem un sagatavojot viņus darbā pieteikšanās procedūrai. Dažas valstis uzsver individuālu pakalpojumu sniegšanu, un tās var īpaši pievērsties atsevišķām neaizsargātākām grupām vai nozarēm. Pašreizējā „kredītu sabrukuma” apstākļos finansiāls atbalsts – ar algu nesaistīto darbaspēka izmaksu

samazināšana, algas subsīdiju piedāvāšana vai finanšu līdzekļu pieejamības veicināšana – ir būtisks stimuls radīt darbavietas, pievērsties pašnodarbinātībai vai veidot jaunus uzņēmumus.

Ienākumu atbalsta pasākumi galvenokārt attiecas uz izmaiņām noteikumos par bezdarbnieku pabalstiem, parasti jautājumā par pretendentu atbilstību, kā arī šo pabalstu apmēru un saņemšanas ilgumu. Dažas valdības ir piedāvājušas arī palīdzību hipotēku atmaksāšanā.

leteikumi politikas jomā

- Valsts atbalsts nodarbinātības saglabāšanā un radīšanā ir jā saglabā arī tad, kad uzlabosies ekonomiskie rādītāji.
- Ir svarīgi uzsvērt izaugsmi veicinošās politikas nozīmi nodarbinātības saglabāšanā un radīšanā, piemēram, izglītībā, pētniecībā un attīstībā, inovāciju un ieguldījumu jomā, un finansējuma pieejamības nodrošināšanā.
- Strukturālās izmaiņas banku nozarē ir jā īsteno daudz straujāk.
- Nodarbinātības atbalstam ir jābūt pārejošam, tas ir jāattiecinā uz visu tautsaimniecību un jākoncentrē uz darbinieku noturēšanu darbā, nevis uz štatu samazināšanu un darbinieku pārkvalificēšanu.
- Valdībām ir jāpastiprina ienākumu saglabāšanas pasākumi attiecībā uz bezdarbniekiem, piemēram, bezdarbnieku pabalsti, sociālā palīdzība un pensijas.
- Lai atbalstu saņemtu lielie uzņēmumi tradicionālās nozarēs, ir jāizvirza priekšnoteikums par restrukturizāciju.
- Daudzveidīgas pretrīzes paketes ir iedarbīgākas nekā atsevišķi pasākumi, kas vērsti tikai uz saimnieciskās izaugsmes vai darba tirgus veicināšanu.
- Ir svarīgi, lai valsts mērogā labi sadarbotos visas iesaistītās personas, kā arī lai šis process tiktu koordinēts Eiropas mērogā.

Papildinformācija

Ziņojums *Tackling the recession: Employment-related public initiatives in the EU Member States and Norway* ir pieejams tiešsaistē tīmekļa vietnē: <http://www.eurofound.europa.eu/emcc/erm/studies/tn0907020s/index.htm>

Irene Mandl, Research Manager (with Lidia Salvatore)
 ima@eurofound.europa.eu